

Шестакова С.О.

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ключевые слова: комунікативна компетентність, лінгвістична компетентність, мовні норми, культура мовлення.

Keywords: communicative competence, linguistic competence, language norms, speech culture.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальним завданням сучасного освітнього простору є підвищення якості освітніх послуг, що надаються вищими навчальними закладами. Сьогодні в освітньому і науковому середовищі активно обговорюється, а на практиці реалізується так званий «компетентнісний» підхід, який ставить перед освітою нові цілі та завдання, спрямовані на досягнення високих результатів.

Однією із основних компетентностей, закріплених у стандартах вищої освіти України нового покоління, визнається комунікативна і її структурний елемент – лінгвістична, під якою розуміють «наявність грамотного усного і писемного мовлення» [1, 352].

Зниження рівня комунікативної компетенції випускників шкіл, концепція модернізації вищої освіти і нові освітні стандарти зумовлюють актуальність створення системи повноцінної комунікативної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування комунікативної компетентності досліджували такі відомі вчені, як Г. З. Апресян, А. В. Богданова, Л. О. Введенська, Б. М. Головін, Л. М. Горобець, Л. К. Граудіна, Л. І. Мамчур, А. К. Михальська, Т. О. Парфенова, Н. В. Туранська, А. В. Хуторський та інші.

Формулювання цілей дослідження. Метою нашої роботи є визначення шляхів формування лінгвістичної компетентності студентів вищих навчальних аграрних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нашими спостереженнями, більшість дослідників вважають лінгвістичну компетентність складовою більш широкої - комунікативної компетентності.

Так, А. В. Богданова стверджує, що «комунікативна компетентність – це здатність реалізувати лінгвістичну компетентність у різноманітних ситуаціях мовленнєвої взаємодії з урахуванням соціальних норм і правил поведінки, а також комунікативна доцільність мовлення. Комунікативна компетентність складається із правильного мовлення, вимови, застосування ораторської майстерності в розмові, уміння знайти підхід до свого опонента» [2, 10].

Т. О. Парфенова у структурі комунікативної компетентності виокремлює вербально-комунікативний компонент, лінгвістичний, вербально-когнітивний та метакомунікативний. При цьому лінгвістичною компетентністю дослідниця визнає «здатність розуміти і відтворювати необмежену кількість речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх поєднання» [3].

М. В. Стурікова розглядає комунікативну компетентність як здатність адекватно використовувати мовні та мовленнєві засоби відповідно до завдань спілкування і як розвиток умінь розуміти, правильно тлумачити і вибудовувати мовленнєву поведінку, зумовлену володінням нормами мови і вмінням ураховувати конкретну мовленнєву ситуацію [4].

Таким чином, можна стверджувати, що всі дослідники у структурі комунікативної компетентності виділяють лінгвістичну складову, що ґрунтується на володінні мовними нормами, а також на умінні обрати доцільну тактику мовленнєвої поведінки відповідно до ситуації спілкування.

На думку автора статті, найбільш повно визначила складові

лінгвістичної компетентності Н. В. Туранська. Дослідниця включає до лінгвістичної компетентності:

- 1) Знання лінгвістичної теорії, розуміння її як системи правил, які регулюють вживання мовних засобів;
- 2) Володіння основними видами мовленнєвої діяльності;
- 3) Володіння основними мовними (розпізнавати, класифікувати і т.п.) і мовленнєвими (вибирати, актуалізувати і т.п.) уміннями;
- 4) Здатність аналізувати мовленнєву ситуацію і відповідно до неї обирати програму (вербальну і невербальну) мовленнєвої поведінки [5].

Засвоєння лінгвістичних компетентностей відбувається в основному під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», яка активізує процес самовдосконалення студента, що починає критично ставитися до недоліків у спілкуванні, викликає прагнення постійно працювати над собою.

Необхідно зазначити, що формування комунікативної компетентності не обмежується лише традиційними формами навчання: лекційними, практичними, семінарськими заняттями. Не менш цікавими є інноваційні форми роботи, які дозволяють активізувати творчий потенціал студентів: дискусійні (спір, дебати, групові дискусії), ігрові (ділова гра, рольова гра) тощо.

Основним завданням під час опрацювання першого розділу програми є опанування понять «культура мовлення», «мовна норма», «літературна мова». Узагальнюючи численні аспекти цих понять, студенти доходять висновку, що високий рівень культури мовлення передбачає не тільки знання норм літературної мови, а й уміння використовувати ці знання відповідно до мовленнєвої ситуації і мети спілкування.

Вивчаючи основні якості культури мовлення студенти визначають можливості використання кожної з них у практиці мовленнєвого спілкування, доцільність/недоцільність вживання різних груп лексики в

різних ситуаціях професійного дискурсу. При цьому студенти визначають, що літературна мова характерна для освічених людей, жаргон і професіоналізми – для представників різних соціальних і професійних груп, діалекти – для населення певних територій. Майбутні фахівці чітко ідентифікують своє місце в наведеній класифікації, усвідомлюючи «необхідність і право бути носіями літературної мови» [6]. Слід зазначити, що особливе зацікавлення студентів викликає така форма існування мови, як професійний жаргон, який визначається як необхідний елемент мови, що використовується тільки в усному професійному спілкуванні. Особливе місце, за нашими спостереженнями, належить молодіжному сленгу, використання якого визнається доцільним у певних ситуаціях спілкування.

Намагання широко використовувати можливості літературної мови вимагає опанування мовних норм: лексичних (дотримання правил вживання слів і знання їх значень), орфоепічних (вимова слів), граматичних (правильне творення і вживання слів), стилістичних (вибір слів залежно від ситуації мовлення) та інших. Опрацьовуючи лексичні норми, студенти самостійно виявляють недоліки словесного запасу, оскільки не завжди можуть розмежувати значення синонімів, паронімів, міжмовних омонімів тощо. Викликають труднощі також з'ясування значень іншомовних слів. Під час вивчення орфоепічних і акцентних норм студенти виявляють мінімальні знання, зумовлені недостатньою роботою над цими темами на попередніх етапах вивчення мови. Дотримання граматичних норм вимагає знання правил творення слів, їх відмінювання і вживання. Зазвичай, труднощі викликають відмінювання незмінюваних слів іншомовного походження, числівників, керування дієслів тощо. У результаті опрацювання цих тем студенти формулюють висновок про те, що знання літературних норм і умінь застосовувати їх на практиці – основний показник володіння літературною мовою.

Не менш важливу роль у формуванні уявлень про можливості мовної

системи відіграє ознайомлення з особливостями функціональних стилів, застосування яких на практиці визначається функцією, що виконує мова в кожному конкретному випадку.

Під час опрацювання другого розділу програми особливої актуальності набувають знання про можливості застосування і характеристики наукового, офіційно-ділового і розмовно-професійного підстилю розмовного стилю, які безпосередньо стосуються професійної діяльності майбутнього спеціаліста. Безперечно, формування лінгвістичної компетенції передбачає також опанування студентами знань про мову наукової літератури, особливості наукового стилю, формування умінь укладати власні наукові тексти, починаючи від конспекту і завершуючи магістерською роботою. Особливі труднощі у студентів викликають оформлення бібліографічних джерел, знання яких необхідні студентам з першого курсу навчання. Підвищений інтерес виявляють студенти до тем, пов'язаних із перекладом та редагуванням наукових текстів фахового спрямування, працюючи над якими майбутні спеціалісти редагують пропонований матеріал, замінюючи запозичення власномовними синонімами, використовують синонімічні можливості мови, добирають доцільні для адекватного перекладу синтаксичні конструкції.

Вивчення літературних норм і їх практичне застосування – з одного боку, та усвідомлення форм існування мови і функціональних стилів, можливостей словникового складу мови – з іншого, сприяють усвідомленню можливостей мовної системи, що є одним із головних завдань формування лінгвістичної компетенції.

Особливе зацікавлення викликає у студентів опрацювання тем, пов'язаних з отриманням ораторських навичок, необхідних представнику будь-якої сфери діяльності. Під час занять визначаються основні вимоги до оратора: необхідність взаємодії з аудиторією, рефлексивний зворотний зв'язок, ґрунтовна фактична підготовка до кожного виступу, уміння

відбирати і структурувати матеріал, постійна робота з мовленнєвим апаратом. При формуванні мовленнєвих умінь на заняттях використовуються рольові ігри, моделювання виробничих ситуацій, які відображають сутність спеціальності і формують професійні якості спеціаліста. Цікавим є тренінг-семінар «Дискусія», на якому студенти самі обирають модератора і формують дві групи, що обговорюють актуальні для молоді проблеми, відпрацьовуючи прийоми ефективної аргументації, визначаючи етичні/неетичні методи ведення дискусії. Активізує розумову діяльність студентів і метод «мозкового штурму», який використовується для колективного розв'язання запропонованої викладачем проблеми.

Висновки. Таким чином, сформованість лінгвістичної компетентності є важливою складовою успішної професійної діяльності. Спеціаліст, який уміє оцінювати тенденції розвитку мови, дотримуватися літературних норм, вибудовувати мовленнєву комунікацію відповідно до ситуації спілкування має конкурентоспроможні переваги на сучасному ринку праці

Література

1. Богданова А. В. Анализ использования информационных и коммуникационных технологий студентами гуманитарных направлений подготовки // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. 2012. № 4 (22). С. 351-356.
2. Богданова А. В. Актуальные вопросы формирования информационно-коммуникативной компетентности у студентов вузов // Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2014. № 3. С. 9- 13
3. Парфенова Т. А. Формирование коммуникативной компетентности бакалавров в образовательном пространстве вуза. – Режим доступа: <http://scipress.ru/philology/article> (Дата обращения 12.05.2017).
4. Стурикова М. В. Формирование коммуникативной компетенции студентов в процессе дебатов: // Современные научные исследования и

инновации. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2015/11/59307> (Дата обращения 12.05.2017).

5. Туранская Н. В. Формирование активной речеведческой деятельности на занятиях по ораторскому искусству в рамках компетентностного подхода. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/17306/1/> (Дата обращения 10.05.2017).

6. Хан О. Н. Формирование риторической компетенции студентов технического вуза в процессе изучения языковых дисциплин: // Современные научные исследования и инновации. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2015/11/59421> (Дата обращения 10.05.2017).